

Yttrande över "Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället" (SOU 2018:57)

Bakgrund

Kulturrådet har i uppdrag att initiera, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse. Genom bidragsgivning och andra främjande åtgärder verkar myndigheten för att alla i Sverige ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet. I vårt handlingsprogram för läsfrämjande från 2014, beskriver vi hur vi arbetar med vårt uppdrag, med utgångspunkt i de nationella målen för litteratur- och läsfrämjande. Handlingsprogrammet är under revidering. Vi har också tagit fram en kunskapsöversikt, Med läsning som mål (2015) med syfte att öka kunskapen om läsfrämjande metoder.

Sammanfattande synpunkter

Kulturrådet har följt Läsdelegationens arbete och har haft en representant i delegationens referensgrupp bestående av myndigheter som på olika sätt arbetar med läsning i och utanför skolan. Vi har även deltagit i ett flertal andra möten med delegationen. Det är med stort intresse som vi har tagit del av det slutliga betänkandet och vi uppskattar möjligheten att inkomma med ett yttrande om de förslag och bedömningar som berör Kulturrådet.

Vår övergripande ståndpunkt är att delegationen har tagit sig an sitt uppdrag med stort engagemang och skapat möjligheter för delaktighet från fältet av olika läsfrämjande aktörer. Delegationen har gjort en ordentlig kartläggning av olika insatser på läsningens område som ger en samlad bild av framgångsfaktorer och utmaningar. Betänkandets innehåll och bakgrundsbeskrivningar till olika utvecklingsområden lägger en betydelsefull grund för det fortsatta arbetet. Kulturrådets tillägg till kartläggningen är de många insatser inom litteratur, skrivande och berättande som möjliggjorts med stöd från Skapande skola.

Kulturrådet kommenterar de delar i betänkandet som tydligt rör vårt uppdrag. Myndigheten tar inte ställning till övriga bedömningar och förslag som läggs fram i betänkandet. Våra kommentarer hör till områdena små barns språkutveckling, läsning på fritidshem, bibliotek och läsfrämjande, läsande förebilder, uppföljning av barns och ungas läsning och samverkan kring barns och ungas läsning. Kulturrådet vill inledningsvis framhålla särskilt tre perspektiv som vi anser behöver stärkas genomgående i betänkandet:

- Tillgänglig läsning

Kulturrådet efterlyser ett tydligare fokus på tillgång till läsning och litteratur utifrån behov hos barn och unga med någon form av funktions- eller läsnedsättning. Alla

barn och unga har rätt att ta del av litteratur och läsa på sina villkor. För att tillgodose barns och ungas behov av tillgänglig läsning behövs samverkan mellan läsfrämjande aktörer, ett tydligt användarperspektiv och delaktighet från målgruppen.

- **Perspektivet flerspråkighet**

Kulturrådet saknar perspektivet flerspråkighet i betänkandet. Andelen flerspråkiga barn har ökat i Sverige. Det innebär att allt fler som arbetar med barn också kommer i kontakt med barn och föräldrar som inte har svenska som modersmål. Kulturrådet vill synliggöra flerspråkighet som en kompetens och bland annat stärka förskolans, bibliotekets och barnhälsovårdens arbete med barns flerspråkiga utveckling.

I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt. (Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 4 §).

- **Social hållbarhet och demokrati**

Kulturrådet vill ytterligare framhålla läsningens betydelse för ett socialt hållbart samhälle. Vårt språk och vår läsförmåga är avgörande för att vi ska kunna vara delaktiga i samhället. Barns och ungas språk- och läsutveckling är inte ”bara” en kulturfråga. Det är en demokrati-, utbildnings- och socialfråga. Genom att satsa på barns och ungas läsning och stärka vuxna som läsande förebilder främjar vi också hälsa, god utbildning och jämlikhet i samhället.

Små barns språkutveckling

Läsfrämjande insatser i förskolan

Kulturrådet stöder Läsdelegationens förslag att Skolverket tar fram ett stödmaterial om hur man kan arbeta med litteratur i förskolan.

Kulturrådet delar också synen på att huvudmännen bör verka för att skapa förutsättningar för samverkan mellan förskolor och bibliotek.

Kulturrådet stöder sedan flera år metodutveckling för läsfrämjande i förskolan, inom ramen för bidraget till läs- och litteraturfrämjande insatser. Det är möjligt för förskolor att söka och vi har fått enstaka ansökningar genom åren. Vi märker nu ett ökande behov av stöd i det språkutvecklande arbetet i förskolan, men våra resurser att stödja är begränsade.

Samverkan kring små barns språkutveckling

Kulturrådet instämmer i delegationens bedömning att myndigheten bör långsiktigt stödja kommuner som i samverkan med BVC, folkbibliotek och förskolor arbetar med små barns språkutveckling och verka för att fler kommuner påbörjar en samverkan kring små barns språkutveckling. Samverkan kräver förankring och hållbara strukturer på alla nivåer.

Kulturrådet ser därför positivt på delegationens bedömning att myndighetens arbete, exempelvis när det gäller informationsinsatser bör ske i samverkan med Skolverket och Socialstyrelsen. Likaså att huvudmännen bör verka för att stärka samverkan mellan förskolor och folkbibliotek.

Kulturrådet driver sedan 2014 initiativet Bokstart, en nationell satsning på små barns språk- och läsutveckling. Bokstart främjar långsiktig och hållbar samverkan mellan folkbibliotek, barnhälsovård och förskola, och tar sin utgångspunkt i familjen. Forskning visar att tidiga insatser har stor betydelse för barnets språk- och läsutveckling. Bibliotek, barnhälsovård och förskola behöver varandra för att utföra sina uppdrag på bästa sätt; för att nå så många barn och föräldrar som möjligt och uppnå likvärdighet när det gäller språk, kommunikation och läsning. Från 2017 till och med 2020 har myndigheten regeringens uppdrag att utvidga Bokstart till fler regioner samt koppla satsningen till förskolan.

Utifrån tidigare kartläggningar och erfarenheter från pilotprojekten inom Bokstart vet vi att en utvecklad samverkan kräver tid och resurser. Det behövs därför långsiktiga uppdrag på alla nivåer. Kulturrådets förslag är att Bokstart permanentas och att det ges förutsättningar för att sprida satsningen till samtliga kommuner med statligt stöd. Ett fortsatt uppdrag bör ha ett tydligt användarperspektiv och bygga på delaktighet och behov hos målgrupperna.

Läsning på fritidshem

Läsfrämjande insatser i fritidshemmen

Kulturrådet delar Läsdelegationens analys att fritidshemmen har stor potential för att stimulera elevernas läsning. Vi ser positivt på Läsdelegationens förslag att det ska framgå av den del av läroplanerna som avser fritidshemmen att fritidshemmen ska stimulera elevers läsning, och vi ser också positivt på förslaget om att personalen i fritidshemmet ska ges möjlighet till kompetensutveckling inom området läsning, och att Skolverket ska ta fram stödmaterial. Vi ser gärna en ökad samverkan mellan skolbibliotek och fritidshem.

I sin bedömning menar Läsdelegationen också att Kulturrådet bör prioritera ansökningar om läsfrämjande insatser i fritidshemmen inom ramen för statsbidraget till läs- och litteraturfrämjande insatser. Vi ser gärna att fler fritidshem driver läsfrämjande arbete och söker stöd för det. Dock är den summa som finns att fördela inom stadsbidrag för läs- och litteraturfrämjande insatser liten jämfört med de ekonomiska resurser som finns inom skolan som har ansvar för fritidshemmen.

Läsning på lov

Verksamhetsbidrag till läsfrämjande aktörer

Kulturrådet delar Läsdelegationens syn på loven som en möjlighet att arbeta med barns och ungas läsförmåga och läslust. Läsdelegationen föreslår att en flerårig försöksverksamhet ska införas där en eller flera läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för att erbjuda läsfrämjande verksamhet under lovtid. Verksamhetsbidraget föreslås följas upp i syfte att på sikt undersöka om fler läsfrämjande aktörer kan ges en mer långsiktig statlig finansiering för sina verksamheter. Läsdelegationen uppmärksammar ett generellt behov av mer permanenta och långsiktiga stödformer till läsfrämjande verksamhet.

Kulturrådet ser positivt på att undersöka möjligheterna för ett eventuellt verksamhetsstöd inom läs- och litteraturfrämjande men anser att stödet inte bör begränsas till insatser som rör lovverksamhet.

Bibliotek och läsfrämjande

Ett nationellt läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier

Kulturrådet välkomnar delegationens förslag om ett läsfrämjandelyft för folkbibliotekarier.

Vi vill betona att kompetensutvecklingen bör gälla läsfrämjande arbete med såväl barn som vuxna och för samtliga prioriterade målgrupper. Kulturrådets uppdrag gäller stöd till läsfrämjande insatser för barn och vuxna, men stöd till kompetensutveckling ingår inte.

Läsfrämjande är en så naturlig del av bibliotekens verksamhet att det finns en risk att vi tar den för självklar. De ökade läsklyftorna i samhället visar tvärtom att vi inte bör ta läsningen för given. Biblioteken kan ha en avgörande roll för att barn och vuxna ska få likvärdiga förutsättningar att bli läsare.

Läsande förebilder

Läsfrämjande insatser för vuxna

Kulturrådet stödjer delegationens förslag att Kulturrådet bör genomföra ytterligare insatser, exempelvis tillsammans med studieförbund, för att stärka vuxna som läsande förebilder.

I Kulturrådets handlingsprogram för läsfrämjande lyfter vi behovet av mer kunskap och fler satsningar vad gäller vuxnas läsande. Läsande vuxna är viktiga förebilder för barn och unga, men lika viktigt är det att stödja vuxna som läsare i sin egen rätt. Här har biblioteken en central roll i samarbete lokalt och i uppsökande verksamhet för att uppnå målen.

Läsfrämjandeambassadörer för de nationella minoritetsspråken

Kulturrådet ser positivt på förslaget att inrätta läsfrämjandeambassadörer för nationella minoritetsspråk. Läsambassadörer för olika grupper kan få en viktig roll som en länk mellan bibliotek och lokalsamhälle. Samråd med minoritetsgrupperna behöver dock genomföras kring läsdelegationens förslag. Om det finns stöd för läsambassadörer inom dessa områden behövs resurser liksom ett tydligt uppdrag och stödstrukturer så att satsningen blir långsiktig och hållbar.

Nationella minoriteter/minoritetsspråk behöver i högre grad genomsyra de läsfrämjande aktiviteter och verksamheter som läsdelegationen föreslår. Del vill säga att detta kan vara en del i redan befintliga verksamheter och läsfrämjande insatser. Personer som arbetar med att främja läsning behöver därför kunskap och förståelse om nationella minoriteter/minoritetsspråk med mera.

Kulturrådet ser många möjligheter och behov av att stärka minoritetsspråken, särskilt för de romska minoriteterna genom Bokstart och andra befintliga verksamheter inom Kulturrådet. Dessa insatser kräver dock tid och resurser.

Uppföljning av och samverkan kring barns och ungas läsning

Uppföljning

Kulturrådet delar Läsdelegationens bedömning att uppföljning av det läsfrämjande arbetet i och utanför skolan bör vara ett ansvar för alla nivåer: nationell, regional, kommunal och lokal nivå.

I Kulturrådets synpunkter på Kungliga bibliotekets utkast till en nationell biblioteksstrategi, Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi,

bidrar vi med ett antal strategiska förslag. Vi föreslår bland annat tydliga uppdrag för samverkan mellan de olika myndigheterna inom biblioteksområdet (Kungliga biblioteket, Kulturrådet, Myndigheten för tillgängliga medier och Skolverket), exempelvis när det gäller fördelning av ansvar, uppdrag och resurser. Inte minst är detta viktigt för att uppföljning och kompetensutveckling bättre ska kunna samordnas.

Ett Läsråd ska inrättas

Läsdelegationen ger ett förslag om ett läsråd, för att samla och samordna aktörer och insatser kring barns och ungas läsning i och utanför skolan. Kulturrådet ser inte ett behov av ett särskilt läsråd utan anser att samverkan istället bör tydliggöras inom de uppdrag för läs- och språkutveckling som berörda myndigheter och andra aktörer har.

Kulturrådet instämmer i delegationens bedömning att det bör finnas ett samarbete på nationell nivå, mellan berörda departement.

Kulturrådet har i uppdrag att initiera, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt strategiskt intresse med utgångspunkt från myndighetens handlingsprogram för läsfrämjande. Under 2018 pågår en revidering av handlingsprogrammet, och vi ser goda möjligheter att utveckla vår roll som samlande läsfrämjande myndighet förutsatt att uppdraget är långsiktigt och att samarbetet mellan myndigheter och samhällsnivåerna underlättas genom samverkansuppdrag.